

Contribuția Bisericii Ortodoxe Române la realizarea Marii Uniri*

† NIFON Ploieșteanul
Episcop-vicar patriarhal

Biserica Ortodoxă Română, prin ierarhii și clerci săi, și-a adus din plin contribuția la înfăptuirea Statului Național Unitar Român. În cadrul societății, pe lângă cei mai de seamă reprezentanți ai vieții noastre culturale, artistice și politice, se numărau și unii preoți ortodocși din satele și orașele românești; cum majoritatea erau și învățători, ei deveniseră adeverați propaganți și apostoli ai luptei pentru unirea tuturor românilor în aceeași patrie.

Biserica Ortodoxă Română și-a împletit istoria sa cu cea a poporului român, slujind unitatea spirituală și națională a Patriei cu toate mijloacele ei specifice. Biserica a contribuit și a cinstit orice eveniment glorios din trecutul nostru național.

1 Decembrie 1918 este unul dintre aceste evenimente care a intrat în conștiința românilor de pretutindeni ca o parte integrantă din ființa națională a neamului nostru. La acțiunile de realizare a statului național unitar român a participat întregul popor, dar o contribuție de seamă a avut și Biserica Ortodoxă Română care, prin reprezentanții săi, și-a adus și la acest eveniment, la fel ca în veacurile precedente, partea sa deosebit de importantă la cultivarea spiritului de unitate națională, la găsirea căilor celor mai drepte pentru împlinirea idealurilor de veacuri ale națunii noastre.

După cum se cunoaște, unitatea noastră națională se bazează pe moștenirea comună de la străbuni a acelaiași spațiu geografic, pe

* Studiu publicat în: *Biserica Ortodoxă Română*, CVI (1988), 11-12, pp. 6-12.

unitatea de origine, de limbă, credință, datini și obiceiuri. Ideea unității național-statale a constituit de-a lungul istoriei noastre o permanentă și sfântă năzuință și s-a exprimat în mod evident ca o permanență de program și de realizare.

Cu asemenea premise se realiza, încă de acum două mii și ceva de ani în urmă, statul centralizat dac sub Burebista, cu un vast teritoriu între munții slovaci, Dunăre și Marea Neagră. Se înfăptuia prima unificare a conștiinței politice a strămoșilor noștri. Iar mai apoi, sub conducerea eroicului Decebal, strămoșii noștri înfruntau marele Imperiu Roman.

Confruntarea dintre daci și romani, de la începutul secolului al II-lea, reprezintă pentru poporul nostru momentul său crucial, când dramatica confruntare de atunci s-a transformat într-o fericită fuziune, într-o sinteză etnică. Acestei fuziuni, propovăduirea învățăturii lui Iisus Hristos, începută la noi încă de la Sfântul Apostol Andrei, îi venea în întâmpinare. Era liantul divin al celor două lumi până atunci în conflict. Evanghelia iubirii slujea astfel ca însăși perioada zămislii și formării noastre. Acum apărea neamul nostru în istorie într-un veșmânt nou: român și creștin.

În fața populațiilor migratoare a trebuit să ducem o îndelungată luptă pentru păstrarea ființei și continuității pe pământul unde ne-am născut și dezvoltat. În timp ce migrațiile erau discontinue, trecătoare, prezența străbunilor era continuă, statornică. Așa ne vorbesc mărturiile istorice. Sunt deosebit de grăitoare, referindu-se la comunitatea de obârșie, afirmațiile cunoșcuților noștri cronicari. Grigore Ureche scria că „românii căți se află locuitori și în Ardeal și la Maramureș, de la un loc sunt cu Moldovenii și toți de la Râm se trag”. Iar Miron Costin cultiva aceeași conștiință: *Numele cel mai adevărat, de la primul descălecăt prin Traian, este român sau romanus, care nume acest popor l-a păstrat întotdeauna între dânsii [...]. Același nume este dat îndeobște muntenilor și moldovenilor și celor ce locuiesc în Țara Transilvaniei. Un alt nume ei însăși nu au primit între dânsii niciodată.*

Iar marele cărturar Dimitrie Cantemir sublinia și el: „Neamul moldovenilor, muntenilor, ardelenilor, cu toții, cu un nume de obște

români se cheamă”. Odată cu unitatea firească, poporul român își cultiva și ținea mereu vie, prin toți fiii ei, o conștiință de credință religioasă ortodoxă, o conștiință culturală, politică unificatoare, Biserica Ortodoxă strămoșească având un rol din cele mai importante. Este de ajuns să menționăm aici rolul cărților bisericești ortodoxe care au circulat în toate cele trei provincii românești, iar Biblia de la București sau a lui Șerban Cantacuzino (1688) este un exemplu deosebit de grăitor în păstrarea conștiinței naționale, prin folosirea limbii române de către toți români de pretutindeni. În ciuda vitregiilor vremii, parcă împotriva jelurii cronicarului: „Nu-s vremile sub cârma omului”, neamul românesc se ridică deasupra vremilor. La 1600, eroicul domnitor Mihai Viteazul înfăptuia prima unire politică a Țărilor Române și se intitula „Domn al Țării Românești, al Ardealului și a toată Țara Moldovei”. Locuitorii vechii Daciei erau din nou sub același steag. Din nefericire, această realizare istorică a durat puțin. Dar faptul că a fost posibilă a dobândit semnificații profunde. Devinea un moment de referință și un ideal pentru evenimentele și generațiile ce au urmat, în toate provinciile românești.

Idealul eliberării naționale și unirii într-un singur stat a reprezentat, în filosofia și practica Revoluției de la 1848, continuarea luptei temerare a lui Tudor Vladimirescu – devenit și el un simbol al dorinței de libertate și dreptate, al voinței de nezdruncinat de făurire a unității întregului neam. Pentru generația de la 1848, unirea reprezenta „cheia boltii”, fără de care s-ar fi prăbușit tot edificiul național. Ideea creării „republicii românești a Daciei” sporea energiile, unea deopotrivă pe luptătorii pentru idealurile naționale din toate provinciile românești.

Unirea Principatelor din 1859 a însemnat o etapă crucială, treaptă fundamentală pentru structura statului național român modern, fiind un pas esențial către locul cuvenit, de egalitate și demnitate, între celelalte națiuni europene, și dând un impuls puternic spre continuarea neabătută a luptei pentru acea unire „dorită de voiecuri de toți români”, cum spunea Mihail Kogălniceanu.

Momentul acesta de mare triumf al voinței naționale a hrănir speranțele fraților noștri de peste munți, aflați sub stăpânirea Imperiului

Habsburgic, sub care au îndurat atâtea suferințe, inclusiv rănirea sufletului și trupului ortodox român prin uniatism. În vremea unirii din 1859 sub sceptrul domnitorului Al.I. Cuza, Al. Papiu-Ilarian arăta că „românii din Transilvania numai la principate privesc”.

După înfăptuirea unirii, a devenit un fapt absolut necesar ca și Biserica noastră din Principate să fie organizată canonically unitar, ca urmare a organizării unitare a Statului. Biserica Ortodoxă trebuia să sprijine și acum dezvoltarea și năzuințele națiunii, cu toată forța spirituală pe care a dovedit-o de-a lungul istoriei. Astfel, o lege din anul 1864 prevedea, în primele articole, ca toate eparhiile din Principatele Unite să formeze o singură și nedespărțită Biserică Ortodoxă Română. Pe temeiul Constituției din 1866, s-a alcătuit în 1869 proiectul de lege pentru organizarea ei, iar în 1872 acest proiect a devenit *Legea organică a Bisericii Ortodoxe Române* și s-a instituit prin această lege *Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române*, menit să păstreze „unitatea administrativă, disciplinară și națională”. Începând cu această dată, Biserica Ortodoxă Română din Principatele Unite este una și prin organizarea ei canonica, având în frunte pe mitropolitul din București, în calitate de primat. De la 1 octombrie 1874, începe să apară la București revista *Biserica Ortodoxă Română* – organul oficial al Sfântului Sinod –, publicație semnificativ intitulată și având de îndeplinit un rol însemnat atât în misiunea duhovnicească, cât și în aducerea la îndeplinire a telurilor de unitate organizatorică a Bisericii noastre strămoșești.

Unirea Principatelor a reprezentat un pas hotărâtor în procesul făuririi unității noastre statale, proces dinamizat prin cucerirea Independenței de Stat în 1877-1878, când Statul român devinea independent și suveran, cu un prestigiu recunoscut pe plan european, consolidând astfel fundamentul pentru edificarea Statului național unitar român.

Urmează evenimentele generate de Primul Război Mondial, când, paralel cu înfrângerile suferite de Puterile Centrale pe atâea fronturi, se făceau vizibile și semnele de dezmembrare a anacronicului stat Austro-Ungar. Un mozaic de popoare fără o legătură organică, fără flacără unui ideal comun, ținute doar cu forța, căzând acum cu forța, se

desfăcea în structurile lui firești. Principiul autodeterminării devinea acum o forță motrică. Noi ne urmam acum propriul destin.

Cum se cunoaște, Adunarea a avut loc la 1 Decembrie 1918. Pe Câmpul lui Horea s-au întrunit peste 100.000 de români. În acea zi memorabilă a fost adoptată istorica Rezoluție a Unirii. *Adunarea națională a tuturor românilor din Transilvania, Banat și Țara Ungurească, se spunea în primul articol, adunați prin reprezentanții lor îndreptățiți, la Alba Iulia, în ziua de 18.XI/1.XII.1918 decretează unirea acestor români și a tuturor teritoriilor locuite de dânsii, cu România.*

Vasile Goldiș, în raportul care însoțea Rezoluția, preciza: *Națiunile trebuie să fie libere, ca astfel, egale în drepturi, să poată încheia acea mare unire a popoarelor, care va fi chemată să reprezinte o concepție superioară pe scara civilizației și să sporească astfel fericirea omenească pe pământ [...]. Dreptul națiunii române de a fi liberată îl recunoaște lumea întreagă. Dar odată scăpată din robie, ea aleargă în brațele dulcii sale mame.*

Episcopul de Caransebeș, Miron Cristea, devenit apoi patriarh al Bisericii Ortodoxe Române, evoca această legătură de sânge și conștiință, când rostea de la una dintre tribune: *Simt că astăzi, prin glasul nostru unanim, vom deschide larg și pentru totdeauna porțile Carpaților, ca să poată pulsa prin arterele lor cea mai caldă viață românească și ca prin aceasta să ni se înfăptuiască acel vis neîmplinit, copil al suferinței, de-a cărui dor au adormit și moșii, și părinții.*

Semnificativ era și faptul că la Unire aderau și celelalte naționalități conlocuitoare. La 8 ianuarie 1919, naționalitatea germană întrunită la Mediaș anunța: „poporul săsesc din Transilvania se pronunță conform principiului de autodeterminare, pentru unirea Transilvaniei cu România”. Șvabii din Banat, în Congresul din 10 august 1919, de la Timișoara, își comunicau și ei adeziunea, exprimând convingerea că „numai unirea cu România va putea să ne ofere garanțiile suficiente pentru existența și progresul nostru”. Populația evreiască aderase la unire încă din ianuarie 1918.

Biserica Ortodoxă Română, prin ierarhii și clericii săi, și-a adus din plin contribuția la înfăptuirea Statului Național Unitar Român.

Încă din anii neutralității României, mai precis între 1891-1918, atât în România, cât și dincolo de munți, s-a intensificat lupta politică și de masă pentru eliberarea ținuturilor românești aflate sub stăpânire străină. Expresia acestei dorințe vechi de secole în România se manifesta în cadrul *Ligii culturale*, aflată sub conducerea marelui nostru istoric Nicolae Iorga. În cadrul societății, pe lângă cei mai de seamă reprezentanți ai vieții noastre culturale, artistice, politice etc., se numărau și unii preoți ortodocși din satele și orașele românești; cum majoritatea erau și învățători, ei deveniseră adevărați propaganđiști și apostoli ai luptei pentru unirea tuturor românilor în aceeași patrie.

Același lucru îl făcea în Transilvania *Asociația pentru literatură română și cultura poporului*, pe scurt, ASTRA, înființată în anul 1861, de către marele ierarh Sf. Andrei Șaguna.

Această asociație devenise centrul întregii activități culturale din Transilvania, în jurul căreia se strânseseră toate forțele românești care luptau pentru ridicarea socială a românilor precum și pentru pregătirea unirii. În cadrul ei activau cu însuflețire și ierarhii și preoții.

Ulterior, acestei societăți i s-au adăugat și alte organizații culturale care militau pentru aceleași idealuri sociale și naționale ale românilor, în cadrul cărora mulți preoți au avut o rodnică activitate.

Lor ar trebui să li se mai adauge și revistele ce apăreau în Transilvania în acea vreme, dând ca exemplu *Telegraful Român*, unde Biserica Ortodoxă din Transilvania a îndeplinit un rol foarte important, fie ca factor de conducere, fie prin oferirea de scriitori și colaboratori ai acestor reviste.

Încă din vara anului 1914, Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, având în vedere evenimentele ce se pregăteau, a reorganizat clerul militar în aşa fel încât să fie folositor trupei și idealurilor pentru care avea să lupte.

Drept conducător a fost numit preotul profesor Constantin Nazarie, om înzestrat cu alese calități și care a organizat în vara anului 1916 conferințe cu preoții, arătându-le rolul ce-l vor avea în cadrul armatei în această luptă națională pentru unire. Această acțiune de pregătire a clerului militar s-a dovedit deosebit de rodnică. Au fost

mobilizați 253 de preoți care au însotit trupele pe câmpurile de luptă, dăruindu-le asistență religioasă, încurajându-i și jertfindu-și chiar viața. Alții au fost luați prizonieri și deportați, suferind rigorile lagărelor, mulți pierzându-și chiar viața.

Altă contribuție a clerului a fost, pe lângă asistență religioasă, și îngrijirea acordată răniților din spitale. O seamă de călugări și de călugărițe au fost încadrați într-o misiune de infirmieri, pusă sub conducerea arhimandritului Teoctist Stupcanu. În anii războiului, serviciile de specialitate ale armatei au îngrijit peste 60.000 de răniți sau bolnavi. Alți călugări au lucrat în cadrul serviciilor sanitare ale armatei, mulți dintre ei plătind cu viața devotamentul lor. De asemenea, numeroși preoți au lucrat în spitale și trenuri sanitare la îngrijirea răniților.

În total, 809 preoți au avut de suferit în urma ocupării vremelnice a țării și a stăpânirii străine în Transilvania, până la unirea din 1918. Și acest număr nu cuprinde pe preoții căzuți pe câmpuri de luptă și nici pe cei care au plătit cu viața devotamentul lor la îngrijirea bolnavilor de tifos.

Începând cu vara anului 1917 și mai ales în cursul anului 1918, în Transilvania, sub presiunea evenimentelor militare de pe fronturi, revendicările românilor de ordin social și național creșteau în intensitate.

Clerul ortodox românesc în frunte cu ierarhii săi a salutat cu bucurie această hotărâre a întregului popor și a sprijinit-o cu toate forțele. Astfel, în ziua de 21 noiembrie 1918, toți episcopii români ortodocși din Transilvania au declarat într-o singură voință comună că vor sprijini aspirațiile naționale ale poporului român. Același lucru l-au făcut și prin pastorale.

Un rol deosebit l-a avut și mitropolitul de mai târziu al Ardealului, Nicolae Bălan.

Pe de altă parte, preoții, alături de alți cărturari ai satelor, au procedat la înființarea consiliilor și gărzilor naționale și umblău din sat, adunând adeziuni pentru unire. Menționăm pe scriitorul și preotul greco-catolic Ion Agârbiceanu, atât de cunoscut în literatura română.

Nu a rămas niciun sat fără să-și aibă delegații săi la Marea Adunare de la Alba Iulia. Mulți dintre preoți au fost președinți ai Consiliilor Naționale. De exemplu, în județul Alba, din cele 84 de consilii, 63 au fost prezidate de preoți, mulți dintre ei fiind chiar aleși delegați ai satelor în circumscripțiile existente.

Fiind convocată această adunare de către Consiliul Național Român, pentru ziua de 1 Decembrie, la Alba Iulia, Biserica și-a trimis ca delegați oficiali pe cei mai vrednici slujitori ai ei: cei 5 episcopi vicari, 10 delegați ai Consiliilor eparhiale, 129 de protopopi, câte un profesor și câte doi studenți de la Institutele Teologice, numeroși preoți și învățători ai școlilor îndrumate de Biserică, aleși ca delegați în satele sau orașele în care locuiau. În afară de acești delegați oficiali, numeroși alți preoți au participat la adunare în fruntea păstoritilor lor, alături de cei 100.000 de români, veniți să dea glas voinței de veacuri a românilor transilvăneni de-a se uni cu „țara”, cu frații lor de dincolo de Carpați.

În ziua memorabilă de 1 Decembrie 1918, s-a slujit Sfânta Liturghie în cele două biserici românești din Alba Iulia; într-una a slujit Episcopul Ioan Papp de la Arad, iar răspunsurile au fost date de studenții teologi de la Sibiu, prezenți la Adunare. Apoi, deschizându-se *Adunarea Națională Constituantă*, cu cei 1.228 de delegați oficiali, în biroul ei au fost aleși trei președinți: Gheorghe Pop de Băsești și episcopii Ioan Papp de la Arad și Demetriu Radu de la Oradea. În *Marele Sfat Național*, cu 212 membri (un fel de Parlament), au fost aleși mai mulți slujitori ai Bisericii, iar în *Consiliul Dirigent* (un fel de Guvern provizoriu, cu sediul la Sibiu), a fost ales și Vasile Lucaci. La ora 14, pe Câmpul lui Horea, numeroși cărturari – între care și ierarhi – au rostit cuvântări pe tribunele ridicate acolo, în mijlocul celor 100.000 de români care așteptau, cu cântece naționale, proclamarea unirii.

În aceeași zi, s-au săvârșit slujbe solemne în toate bisericile din Transilvania, urmate de cuvântări, prin care preoții au tălmăcit păstoritilor lor însemnatatea marelui act care se înfăptuia la Alba Iulia, cetatea unirii.

La 14 decembrie, o delegație a Marelui Sfat Național, formată din Vasile Goldiș, Alexandru Vaida Voievod, episcopii Miron Cristea de

la Caransebeș și Iuliu Hossu de la Gherla, a prezentat actul unirii la București.

În felul acesta se încheia lupta de veacuri a poporului român pentru independență națională și unitate statală. Biserica își făcuse datoria – ca în tot trecutul ei – față de poporul pe care-l păstorea, față de neamul românesc.

Summary: The 70th anniversary of the Union of Transylvania with the Motherland. The contribution of the Romanian Orthodox Church to the achievement of the Great Union

The history of the Romanian Orthodox Church has been intertwined with the history of the Romanian people, as the Church worked for the spiritual and national unity of the country with all its specific means. The Church has had its contribution to all the glorious events in our national past and honors them all. 1 December 1918 is one of these events that are deeply imprinted in the consciousness of Romanians everywhere, as integral part of the national legacy of our people. The entire nation participated in the construction of the Romanian national unitary state, and the Romanian Orthodox Church had a major contribution through its representatives. It played an extremely important role in this event, as it had done over the previous centuries, by fostering and cultivating the spirit of national unity, in finding the best ways to achieve the centuries-long ideals of our nation.